

Ю.В.ЧУБ, к.е.н., ст. викладач,
Сумський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Розвиток світової економіки, посилення ролі інтелектуальних та інформаційних ресурсів для виробництва конкурентоздатної продукції призвели до виникнення досить важливих фінансових проблем. А саме слід відповідним чином відображувати в обліку та звітності об'єкти інтелектуальної власності та встановити порядок їх оцінки.

Значний внесок у вирішення теоретичних і практичних питань з бухгалтерського обліку нематеріальних активів зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Д.Андриссен, В.Астахов, І.О. Бланк, В.Бочаров, Е.Божко, О.Бутнік-Сіверський, О.Гавриленко, Л.Едвінсон, Р.Каплан, А.Клименко, С. Легенчук, Д.Нортон, О.Олексик, В.Ф. Палій, Р.Рейлі, І.Репіна, П.Саліван, О.Святоцький, В.Тесаков, Р.Тиссен, Г. Уманців, Г.Цибульов, Р.Швайс та інші. Але у працях вчених не достатньо досліджена методика обліку, оцінки нематеріальних активів і потребують більш глибокого дослідження.

Відповідно до МСБО 38 "Нематеріальні активи" та П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" нематеріальні активи - це активи, що не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та утримуватися підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи для надання в оренду іншим особам.

Для відображення в обліку права власності на будь-який об'єкт нематеріальних активів у підприємства має бути документальне підтвердження (патент, ліцензія, свідоцтво, сертифікат тощо) такого

права. Складовою нематеріальних активів підприємства є об'єкти інтелектуальної власності, що отримали юридичний статус. Підприємство зобов'язане вміти проводити оцінку їх вартості та прогнозувати можливість отримання в майбутньому доходу від використання у своїй господарській діяльності.

На сьогодні існує значна кількість публікацій щодо уточнення складу нематеріальних активів, а саме стосовно взяття на облік інтелектуального капіталу.

С.Ф. Легенчук вважає інтелектуальний капітал сукупністю наявних на підприємстві інтелектуальних активів, за допомогою яких підприємство отримує конкурентні переваги на ринку. Та кож автор стверджує, що в бухгалтерському обліку не можна чітко розмежовувати поняття "нематеріальні активи" та "інтелектуальний капітал" та що об'єкт інтелектуальної власності на балансі підприємства свідчить про наявність інтелектуального капіталу [4]. Але, це не так. Патенти (ліцензії) можуть бути придбані, однак не для подальшого розвитку власного виробництва, а для запобігання конкуренції.

Визначити і оцінити величину інтелектуального капіталу можна через гудвіл. Але спочатку слід зазначити, що інтелектуальний капітал - це новий вид активів підприємства, що відноситься до нематеріальних активів; різниця в тому, що він швидко змінюється і створює конкурентні переваги. Так як гудвіл – це різниця між ринковою вартістю компанії і балансовою вартістю її чистих активів, то величина гудвілу залежить від оцінки матеріальних активів і зобов'язань. На сьогодні ділова репутація активно вводиться в обіг підприємств і використовується для покращення фінансового стану. Деякі автори визначають її як майновий об'єкт. Визнання таких об'єктів активом дає змогу бухгалтеру проводити оцінку, спираючись на початкову вартість. Але ділова репутація не може самотійно реалізуватися, а отже не є майновим об'єктом. Виходячи з цього, гудвіл є капіталом, який існує як

окрема економічна одиниця і може існувати тільки із підприємством, без можливості вилучення.

А тому даний об'єкт може належати до основного капіталу у вигляді додаткового інтелектуального капіталу (рахунок 42 "Додатковий капітал") як основне майно - без можливості амортизації.

Придбаний за грошові кошти чи їх еквіваленти нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує ймовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена.

Незважаючи на розкриття інформації щодо об'єктів нематеріальних активів, інтелектуальної власності в літературі, більшість фахівців фінансових служб підприємств недооцінюють значення окремих об'єктів цієї категорії та не вміють відображувати нематеріальні активи, зокрема інтелектуальну власність, в балансі підприємства.

О.Бутнік-Сіверський, О.Гавриленко пропонують процедуру оцінки об'єктів інтелектуальної власності здійснювати в шість етапів:

- 1) визначення завдання;
- 2) складання плану оцінки;
- 3) збирання та перевірка інформації;
- 4) застосування доречних підходів до оцінки;
- 5) узгодження;
- 6) складання звіту про результат оцінки вартості.

Кожний з етапів має особливості, що визначаються умовами використання об'єкта та цілями проведення оцінки [3].

Проблемною є оцінка об'єктів нематеріальних активів, що створені працівниками підприємства самостійно. Унікальні об'єкти нематеріальних активів часто не враховуються у балансі, або їх облікова вартість значно нижча від ринкової. Це призводить до заниження

майнового стану підприємства. Причиною такої ситуації є відсутність стандартів оцінки вартості нематеріальних активів.

Вирішити в нашій країні проблему визначення вартості об'єктів інтелектуальної власності можна після прийняття національного стандарту оцінки нематеріальних об'єктів. Слід зазначити, що постановою Кабінету Міністрів України 10.09.2003 р. № 1440 затверджено національний стандарт № 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав", який дає змогу оцінити матеріальні об'єкти та ефективно використати їх на підприємстві. Однак з метою раціонального управління підприємством будь - якої форми власності оптимальним залученням до виробничого процесу є не тільки нематеріальних активів, а й інтелектуального капіталу, вагомою складовою якого є інтелектуальна власність підприємства.

Актуальним залишається вирішення проблеми оцінки та вимірювання інтелектуального капіталу в системі обліку підприємств. Бухгалтерський облік не може надати точної інформації про нематеріальні складові інтелектуального капіталу. У зв'язку з цим існує значна різниця між бухгалтерською оцінкою вартості підприємства та її ринковою вартістю. Тому вибір і обґрунтування методів оцінки нематеріальних активів з метою обліку є важливим методологічним питанням.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.10.99 р. № 242 [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.
2. Гавкалова Н.Л. Формування та використання інтелектуального капіталу: Наук. видання / Н.Л. Гавкалова, Н.С. Маркова. – Х., 2006. – 252 с.
3. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. –

Наук.-практ. вид.: у 4-х т. / О.Б. Бутнік-Сіверський, О.П. Гавриленко. – К., 1999. – Т.4. – 352 с.

4. *Легенчук С.Ф. Нематеріальні активи та інтелектуальний капітал у бухгалтерському обліку: взаємозв'язок понять / С.Ф. Легенчук // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2005. - № 1(31). - С. 131-137.*
5. *Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / За ред. С.Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. – 736 с.*
6. *Накишєрська Г. Оцінка нематеріальних активів / Г. Накишєрська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. - № 11. – С. 23-30.*
7. *Уманців Г. Внутрішній гудвіл підприємства: економічна природа, проблеми оцінки та обліку / Г. Уманців // Бухгалтерський облік та аудит. – 2006. - № 9. – С. 20 – 23.*